

Tanyavilág a Tisza árterében: Akolhát

Másfél évtizeddel ezelőtt, határoztam el, hogy dokumentálom az akkori hevesi kistérség, ma hevesi járás út menti keresztjeit, népi szakrális emlékeit. (*A dél-hevesi térség szakrális népi emlékei*. Eger, 2009.) Akkor hívták fel a figyelmem három olyan feszületre, melyek lakott területen kívül állnak, de egykor lakott települések emlékei. A dokumentálás után megkezdődött a történeti múlt feltárása, majd egy évvel később a dél-hevesi kistérségi társulás támogatásával mindhárom felszámolt lakott külterület nyomait sikerült emléktáblával megjelölni. Az információs táblák Akolhát, Szarazbó és Pusztafogacs területére kerültek ki. A következőkben ennek a kezdeményezésnek a történetét és a későbbi kutatás eredményeit tekintjük át, remélve, ha a három külterületi lakott hely története reményeink ellenére nem is került be a helyi honismeret tananyagába, mégsem veszik feledésbe az akkori kezdeményezés.

Akolhát neve talán országosan is kuriózum a tekintetben, hogy felszámolása csak az 1970-es években kezdődött és a területet az 1980-as években hagyták el utolsó lakói. Klaszszikus, paraszti kultúrára épülő tanyavilág volt ez, mely ez évtizeddel korábban közel állt a faluszerződés szintjéhez. A szerződő kisközség azonban nem illett a vidék centralizálásának stratégiájába.

Akolhát lakottságának egyetlen emléke ma az 1949-ben emelt temetői kereszt. Felirata: „*Isten dicsőségére állíttatták az akolhádi katolikus hívek 1949-ben*”. A temető megőrizte Akolhát benépesülésének történetét, a katolikusok sírlemléi mellett dél-borsodi vaskezesek, s átányi nyárfa-emlékjelek állnak itt.

Akolhát területén az első emberi jelenét emlékét a szarmata kori Kis Csörsz-árok őrizte meg. A terület a Tisza mellett a honfoglalás után is lakott hely maradt, hiszen a „háta” védettek voltak a tartós árvizektől. A mocsári erdős, pangóvízes területen élők halászzattal és kiegészítő tevékenységként állattartással foglalkoztak.¹

A 17-18. században keletkezett Akolhát kifejezés egyesítette a középkori állattartásnak és a földrajzi környezetnek a tényét. Az emberek „*szívesen építették a jószág enyhelyét² és a pásztorszállásokat a folyó belső kanyarulata által védett helyekre, a szegekbe. Itt jobban meg lehetett vigyázni a pásztorok kezére bízott értéket, a nyáját. Az akol kezdetleges építményre utal.*”³ A helyiek úgy tudják, hogy a terület a 18. században népesült be, amikor a tiszántúli harcok elől juhtenyésztők érkeztek ide földet bérelni, akik elsőként a „*juhaiknak aklot építettek*”. Akolhátat gyakran Pokolhátként is emlegették, mivel környezet járhatatlan, vizenyős volt.⁴

1 B. Huszár Éva: Heves megye elpusztult falvai. In: *Historia est...* (Írások Kovács Béla köszöntésére). Szerk. Csiffáry Gergely. Eger 2002. 189-277. 256.

2 *Enyhely*: pihenőhely.

3 Bellon Tibor: A Tisza-térképek tanulságai In: *Ember és környezete. Tudományos ülés* 1999. november 22-23-án Szolnokon. Szerk.: Tolnay Gábor (A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok közleményei 58.) Szolnok, 2002. 41.

4 Heves megye földrajzi nevei. III. A hevesi járás. Közzétette: Pelle Béláné. Budapest, 1980. 137.

A Tisza kanyarulatában fekvő területet a kora újkorban a *(tisza)roffiak* használták: a viszonylag védett környezetben vészelték át az 1683. évi törökdhúlást. A lakosság csak 1691-ben költözött haza Roffra. „*A kuruc és német világ előtt a pogányság rablása miatt a Tiszán túl való földnépe általköltözvén a Tiszán, ezen a pörös földön – ahol most az átányiak szállásai vannak – megtelepedtenek és aklot csináltak. Melyeket pusztán hagyván a futott föld népe, ezekről Akolhátnak nevezték.*”⁵

1707-ben Akolhát a *mezőtúriaknak* adott menedéket.⁶ Az itteni családok a Tisza árterében tájgazdálkodást folytattak. A mélyen fekvő terület hátain pedig téli szálláshelyek létesültek. Lakói sok helyről érkeztek: a falu határából kiszorult *átányi gazdák* a 18. századtól béreltek itt földeket. Ezt őrizte meg a temetőben látható jellegzetes átányi sírjel, a fejfaként használt akác törzs.⁷ A 19. században a *(tisza)buraiak* is használták az itteni legelőket. 1825-ben az *(jász)árokszállásaik* bérelték a pusztát egy részét. A területen a legeltetés mellett tavaszi búzát és dinnyét termesztettek. A halászat is jelentős volt, a sajfoki kiöntésnél fogták a csík halat, mely népszerű eledel volt a paraszti háztartásokban. A nád aratása is hasznosításhoz juttatta az itt élőket.

Akolhát a 18. században még Pély része volt. 1721-ben Rákóczi Ferenc egykori itteni birtokait vette zálogba a kincstártól Borbély Mihály. A család 1754-ben nádori adományral szerezte meg az előnevet adó Roffot, majd birtokba vették Akolhát pusztát, Tiszaderzset, Ecseget, továbbá Kérsziget és Cserököz pusztát is.⁸ Bél Mátyás megyeleírásában ezt olvashatjuk róla: „*Akolháta igen jó határral rendelkezik, ha nem károsítja a folyó, ugyanis a háztelkek térségén kívül a többi szomszédos terület túlságosan homokos és terméketlen, nem is tudja visszafizetni a lakosság munkáját, hacsak nem segítenek a puszták révén, amiket a környéken kibérelnek. Különben a halászat nevezetes, [...] de a halászat a hely földesurát illeti, aki a kompot is fenntartja: két összekötött csónakkal szállítja át az utasokat a folyón.*”⁹

Ezen a helyen a 18. században fontos tiszai átkelő működött. Az úgynevezett roffi-lejtői rév első említése még a 16. századból származik. A révátkelő jelentősége a 18. századtól egyre nőtt, mivel az átkelőtől a Tisza jobb partján kereskedelmi út haladt Gyöngyös–Eger irányába.¹⁰ Az átkelő a 19. század végén is működött, 1897-ben Magyary-Kossa Beatrix és Valéria kolozsvári lakosok kaptak engedélyt, hogy „*Tiszaroff - Tiszaburai út és Akolhát pusztája között a tiszaroffi határban a Tiszán át, lejtői révet (kompot) létesíthessenek, illetve a*

5 Soós Imre: Heves megye községei 1867-ig. Eger, 1975. 405.

6 Benedek Gyula: Szolnok megye újjátelepülése a török hódoltság után. In: Tisicum. (A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyvei) 1981. 103-122. 106.

7 Átányban minden kert végében növekedett akácfa, melyet kivágtak, ha a ház gazdája meghalt, s ebből állítottak neki sírjelet. A község temetőjében ma is számos ilyen jel látható.

8 Heves megye történeti archontológiája (1681-) 1687–2000. Szerk. Bán Péter. (A Heves Megyei Levéltár forráskiadványai 14.) Eger, 2011. 353.

9 Bél Mátyás: Heves megye ismertetése 1730–1735. Fordította: Kondorné Látkóczki Erzsébet. Bevezető tanulmányt írta: Bán Péter és B. Papp Györgyi. Szerk.: Bán Péter. Eger, 2001. (A Heves Megyei Levéltár Forráskiadványai 8.) 183. – Más források szerint Akolhát csak 1851-ben lett Roff része. „*1851-ben a Pusztakolhát fölött lévő Salyfoki vízbe belefűlt egy osztrák katona. Más katona kiállítására és hatvan forint büntetéspénz megfizetésére kötelezték a szomszédos Pély, majd Tiszasüly és Kisköre községeket. Egyik sem volt hajlandó fizetni, mert nem hozzájuk tartozott Saly-fok. Ekkor Tiszaroffot kötelezték a bírság kifizetésére és katona állítására. Ezidőtől kezdve Pusztakolhát Tiszaroffhoz tartozik.*” Lásd: Cseppentő Miklós: Tiszaroff története (Damjanich János Múzeum közleményei 28-30.) Szolnok, 1971. 127.

10 A 19. század közepén a Kál-Kápolna–Kisújszállás vasútvonalat az első tervek szerint, a Lejtői révről építendő hídon akarták átvezetni a Tiszán. 1898-ban a rév báró Schilling Frigyesné és gróf Bethlen Balázné (mindketten a Magyary-Kossa család tagjai) tulajdona. A rév a fegyvernek-tiszaburai törvényhatósági utat kapcsolta össze, a Tiszaroff-Akolháton vezető közdűlő úttal, melyről az Akolhát pusztai birtokokhoz, és a Heves megyei Pély községhez lehetett eljutni. Lásd: Szikszai Mihály: Jász-Nagykun-Szolnok megye közlekedéstörténete. (Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Közleményei 7.) Szolnok, 2005. (A továbbiakban: Szikszai 2005.) 78.

több mint 20 év óta fennálló régi kompot fenntarthatassák.¹¹ Ez a komp 124 főt tudott szállítani. A másik kompot ekkor Borbély Géza és Glück József üzemeltette. Ez 92 személy szállítására volt alkalmas.¹² A 19. században évtizedeken át tartó úrbéri pert folytattak a roffiak az itteni legelőkért.¹³ A per lezárulása után, 1842-ben az akolhádi területek megközelítése érdekében felvetődött egy „lábas” híd építésének gondolata is.

A folyó nemcsak a föld termékenységet biztosította, de kiöntései a 18. század végétől napirenden tartották a szabályozás szükségességét. *Lietzner János* 1785-ben már töltésépítést javasolt.¹⁴ A buraiak így emlékeztek meg a Mirhó-gát építése előtti nagy árvizekről: „*Tudjuk azt is, hogy míg a Mirhó gáttjának híre sem volt, voltak olyan árvizek, hogy az Akolháton egy hátra szorult ménes egymásnak a serényét és farkát ette és (az ár) temérdek boglya szénákat elhordott.*”¹⁵ A 19. század közepétől jelentkező tartós és nagy árvizek katasztrófális éveket ígértek. 1855. március 19-én este 9 órakor az erősen átázott töltés Akolhátnál átszakadt. A terület valódi biztonságának megteremtéséhez csak részben járult hozzá a Közép-Tisza szabályozása, az igazi változást a belvízelvezetés jelentette. Az erre vonatkozó első tervek Barócs János mérnök készítette el 1863-ban, az *Akolhádi töltésvonalak és gödrök helyzeti rajza* címmel. A terület vízmentesítése és az árter vízviszonyainak szabályozása a közeli jászkiséri temetőben nyugvó Barócs érdeme.¹⁶

1876-ban napirendre került Jász-Nagykun-Szolnok vármegye kialakítása. Az új megyét a Jászság és Nagykunság területéből, valamint Külső-Szolnok vármegyéből hozták létre. A megyeszerzés érintette Pély helyzetét is, melynek egyik sajátossága volt, hogy az akolhádi részek Roff külterületét képezték. 1874-ben Pély és Hatrongyos puszta, valamint Kisköre és Akolhát Heves megyének jutott.¹⁷

A 19. század végén birtokot szerzett itt a Návay család, akik kezdetben 600 holdon termesztettek lucernát. Ennek az árából

Az akolhádi temető, háttérben az 1949-ben állított feszülettel és távolban a Tisza gátjával (A szerző felvétele)

11 Szikszai 2005. 297. – A kompot működtette a roffi közbirtokosság, később pedig a tanács is.

12 Uo. 415.

13 Cseppentő 1971. 97.

14 Sugár István: A Közép-Tiszavidék két kéziratós térképe. (Tiszai téka 1.) Eger, 1989. 42.

15 Szilágyi Miklós: Az áradások és a gazdálkodás összefüggése az ármentesítések előtt In: Ethnographia, 110. évf. 1999. 62.

16 Barócs János. Gazdasági Mérnök, 1894. február 25. 85-86.; Károlyi Zsigmond – Nemes Gerzson: A Közép-Tiszavidék vízügyi múltja II. (1846–1944). Budapest, 1975. 77-78. Utóbbi munkában még a következő olvasható erről: „Az árterület nagyobb, átfogó vízrendezési tervét Barócs János már 1857-ben elkészítette. A terv értékét jelzi, hogy az 30-35 évvel később hiánytalanul megvalósult.”

17 Eger, 1876. július 20. 225.

újabb 1500 holdat vásároltak. A földbirtokos „haladó gondolkodású ember volt. Azt akarta, hogy nála írástudatlan paraszt ember ne legyen. Templomokat, iskolákat épített, nem csak a sűrűn lakott területeken, hanem a tanyavilágban is. Tanítót is alkalmazott. (...) Kemény, határozott, de jóindulatú ember volt. (...) Gyerekenként pluszként napi egy liter tejet kaptak, karácsonykor cipő, ruha stb. juttatások voltak. Ha az egyik ember a másikra valami rosszat mondott - saját hasznára - szembesítette őket és azt, aki meg akarta rövidíteni a másikat, elbocsátotta.”¹⁸ Az akolhái egy tantermes iskolát 1908-ban a Návay család építette. Dr. Návay Imre¹⁹ földbirtokos 1942-ben a Tiszaroff-Tiszabura-Akolhát nyári gáttársulatnak is alelnöke volt. A Návayak mellett a Tiszaburán élő nagysarlói Magyary-Kossa család, Ferenc és Simon is rendelkezett itt földekkel 1950-ig.²⁰

Az 1903-ban a községek törzskönyvezésekor Akolhátat Tiszaroff külterületeként törzskönyvezték.²¹

A népesség a 20. század első felében csökkenni kezdett: 1910-ben 380 fő élt Akolháton, 1930-ban már csak 268-an tartózkodtak itt. A Mihályi- és Magyar tanyán 74-en, a Návay-tanyán 53-an, a Vaytanyán 58-an, egyéb helyeken 101-en éltek. Az írni-olvasni tudók száma feltűnően magas volt, 272 fő rendelkezett ebbéli képességekkel.

A két világháború között a gazdálkodás átalakult. A szántóföldi kultúrák helyett a területen híres tinógyula-állomány élt. A közbirtokosok legeltetési társulatot tartottak fent. A terület a lecsapolás következtében egyre szárazabbá vált. A hullámtéri területek hasznosítása érdekében az 1910-es évektől nyári gátakat építettek a közepes nyári árvizekkel szemben. Gátépítésre a társulatok kaptak engedélyt. Ilyen volt az Akolhái Nyárigát Társulat is.²² A társulatok az 1930-as években szép eredményekkel működtek, a földtulajdonosok 1500-2000 kat. hold földet is képesek voltak mentesíteni a tavaszi és nyári árvizektől.

A második világháború szomorú nyomott hagyott pusztán: 1944. október 9-én a németek felrobbantották a közeli Sajfoki szivattyútelepet.²³ Az élet nehezen indult újra a háborút követően. 1945-ben csupán 10 gyermek járt iskolába, 1947-ben egy kisdíák kért és kapott 350 forint segélyt Darvas József építésügyi minisztertől, hogy az iskolába táblát tudjanak vásárolni.²⁴ A tiszaroffi *Dobolási könyv* értékes adatokat őrzött meg 1945 és 1950 közt Akolhát életéről. Többen foglalkoztak nyúltenyésztéssel, mely ebben az időben közéleti cikk volt. A birtokkal rendelkezőkre – a közös legelőt és a kaszálót használókra – holdanként 10 pengő adót vetettek ki.²⁵

Akolhát újabb virágkora az 1950-es évekre tehető. Népessége meghaladta az ezret (1256 fő) 170-180 tanya állt a központban, illetve annak 2-3 kilométer sugarú körében. A „fejlesztendő külterületen” két kutat is fúrtak, az ÁFÉSZ pedig egy boltot és egy italboltot is létesített. Tervezték a köves út kiépítését, ám költséghiány miatt ez nem valósult meg. Ennek oka a rizstermesztés megindulása volt.

18 *Gilicze János*: A földelaki Návay család története. (Régi magyar családok 5.) Debrecen, 2006. 142.

19 *Dr. Návay Imre*: Návay Kálmán és báró Babarczy Gabriella negyedik fia Tiszaszentimrén született 1902. december 2-án. Jogtudományi egyetemet végzett, a megyei közigazgatásban dolgozott. 1938-ban a Kereskedelmi Minisztérium segédtitkára volt. 1944. október 27-én pedig Jász-Nagykun-Szolnok vármegye főispánjává nevezték ki. Chilében hunyt el 1960-ban. Lásd: *Gilicze* 2006. 152.

20 Magyar Nemzeti Zsebkönyv. Budapest, 1905. 419.

21 Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Honvédség számára, 1903. augusztus 5. 232.

22 *Károlyi Zsigmond – Nemes Gerzson*: Szolnok és a Közép-Tiszavidék vízügyi múltja II. rész. A rendszeres szabályozások kora (1846-1944). (Vízügyi Történeti Füzetek 9.) Budapest, 1975. 73.

23 Sajfok: ma ipari műemlék.

24 Magyar Országos Tudósító, 1947. november 15. 1.

25 „Közhírré tétetik”. *Dobolási könyv* 1944-45. Szerk. *Tóth Tibor*. (Jász-Nagykun-Szolnok megyei Levéltári Füzetek 7.) Szolnok, 1985. 20.

Akolháton az első termelősövetkezet, az Új Élet Tszcs 1951-ben alakult 102 taggal.²⁶ 1954 és 1955 közt működött a rövid életű Vörös Szikra Tszcs, melyben 34 család dolgozott.²⁷ Ígéretesnek tűnt a vízigényes rizstermesztés,²⁸ mely kezdetben jövedelmező is volt. Így 1954-ben egy könyvtár is épült Akolháton.²⁹ 1956-ban felmerült, hogy a községtől 8 kilométerre fekvő tanyavilágot telefontal és kisvasúttal kapcsolják Pélyhez.³⁰ Pélynek és Akolhátnak egyébként nem volt a viszonya felhőtlen. „Akolhát Pélyhez tartozik – egymás kölcsönös bánatára. Mert ha rosszul megy valami a községben, azt mondják, Akolhát az oka. Az akolhátiak meg jogosan hánytorgatják fel, hogy hozzájuk csak minden szökőévben jut el hivatalos ember. Pedig nagyon sok mondanivalója lenne a szétszórt tanyákon élő, mintegy 100 családnak. Legégetőbb problémájuk a közlekedés. [...] Tavasszal, nyáron még csak bekarikáznak a dűlőutakon, de ősszel, mikor leesik az őszi eső, sártenger választja el őket az egész világtól. Nem tudnak szállítani sem. Régi kérésük, hogy az iparvasutat hosszabbítsák meg négy kilométerrel. [...] A legközelebbi orvos, patika Pélyen van. [...] Megeşik, hogy egy kis fűszerért, élesztőért be kell menni a faluba, mert a kint létesített kis boltban bizony sokszor a legszükségesebbek sincsennek meg. Azt is kérik, lássák el jobban a kis szövetkezeti boltot. [...] Akolhát 100 tanyai családjának összesen kettő mozivetítést tar-

Egy Akolháton a Népújságba készült fénykép, 1980
(Perl Márton felvétele, Dobó István Múzeum)

26 Magyar Nemzeti Levéltár Heves Vármegyei Levéltára (A továbbiakban: MNL HML) XXX-488. – A termelősövetkezet 1956. március 10-én egyesült a pélyi II. Kongresszus Tszcs-vel.

27 MNL HML XXX-490.

28 Népújság, 1954. április 15. 4. – A közeli Rákháton szintén jelentős rizstermesztés zajlott.

29 1972-ben az egri Szilágyi Erzsébet Gimnázium tanulói karácsonyi gyűjtőakciójukkal gyarapították az akkor már bezárásra ítélt könyvtár állományát.

30 Népújság, 1956. június 2. 5.

tottak tizenkét év alatt.³¹ Az 1950-es évek végén viszont már komoly gondok adódtak a rizstermesztéssel, mivel a földek négy év után elmuharosodtak, s azt pihentetni kellett.³² A politikai helyzet konszolidálódása után az összefüggő mezőgazdasági területek kialakítása érdekében lehetővé tették az önkéntes földcseréket, így az akolhádi termelőszövetkezetnél kialakítottak egy 130 holdas táblát.³³ 1959-re megteremtették a nagytáblás gazdálkodás alapjait.

Akolhát lakónépessége 1960-ban 620 fő volt. E népességszám indokolta a *kirendelt községi tanács* létrehozását, mely 1957. augusztus 5-től működött,³⁴ s indokolta tette a kultúrház építését is.³⁵ Aktuális lett a villanyvilágítás kiépítése is. Az 1960-as évek elejére volt már telepés rádió, mely összeköttetést biztosított a külvilággal. Nevelői lakását 1962-ben építették újjá, a gyerekeket 1952-től Kopasz Margit tanítónő oktatta. A lakónépesség viszont az 1970. évekre 132 főre csökkent. A csökkenésre a pélyi községi tanács úgy reagált, hogy 1967-ben megszüntette akolhádi kirendeltségét. Az 1957-ben létrehozott kirendeltség tíz évet sem élt meg.

Információs tábla avatása Akolháton, 2009 (A szerző felvétele)

31 Új Úton, 1957. július 6. 4.

32 Új Úton, 1957. június 26. 6.

33 Népűjság, 1958. december 3. 5.

34 A jogkör nélkül maradt kistelepülések helyzetén próbált javítani az Elnöki Tanács 1952. évi 17. sz. törvényrendelete, amely megengedte, hogy az egyes településeken vb-kirendeltségeket lehessen létrehozni korlátozott igazgatási feladatok ellátására. Akolháton a lakosság kérésére 1957. augusztus 5-től a községi tanács heti két fogadónappal végrehajtott bizottsági kirendeltséget hozott létre. A vb-kirendeltség vezetését 1964. augusztus 20-ig a függetlenített vb-elnök helyettes, majd ezután az igazgatási előadó látta el. A lakosság létszáma 1967-re 150 főre csökkent, s további elvándorlás is várható volt, ezért 1967. augusztus 1-jétől a vb-kirendeltséget Pély Községi Tanácsa a 31/1967. sz. tanácshatározatával megszüntette, amit Heves Megye Tanácsának 30/1967. sz. tanácshatározata jóváhagyott.

35 Népűjság, 1959. június 14. 4.

1969-ben az osztatlan iskolába csak 22 gyermek tanult. Központi utasításra 1973-ban elkezdték építeni Hevesen a bentlakásos körzeti általános iskolát,³⁶ mely a környék pusztáin élő tanyasi gyermekek körzeti intézménye lett. Az oktatás központosítása 1974. szeptember 1-jén megtörtént, bezárták a szolgálati lakással rendelkező akolhádi iskolát és a gyermekek a hevesi bentlakásos iskola tanulói lettek. Az itteni élete egyre nehezebb lett, a lakosok rákényszerültek otthonaik elhagyására. Pélyre, Kiskörére, Tarnaszentmiklóásra és a környező jársz falvakba költöztek.

1976-ban az akkori *Népújság* tudósítói Akolháton járva úgy fogalmaztak: „A Tisza gátjához lapulólégszélű ház ablakai vak szemmel hunyorognak a végtelen mezőre, a padlásfeljáró nyikorgó lépcsői előtt szél himbálja a letört kertajtót. A ház üres. Az öreg Péterék meghaltak, otthonukban madarak ütöttek tanyát.”³⁷ Akolháton és Hatrongyoson összesen már csak 15 család maradt. 1980-ban Akolháton 17 fő élt, 1990-ben pedig tizen, két lakóegységben. Ez azonban már nem a klasszikus Akolhát volt, csupán egy-egy modernizálásra váró gazdasági egység.

Az 1980-as években még a következő Akolhádi tanyákra és házakra emlékeztek: Varnyú Ágoston tanyája, Sipos Sándor háza, Kovács Gábor háza, Szőlősi Ágoston háza, Péter Lajos háza, Kis Mihály háza, Magyar István háza, Varnyú Miklós háza, Magyar László háza, Molnár Ferenc háza, Molnár Sándor háza, Cank Gáspár háza, Cank Lajos háza, Bóka gátör háza, Varga István háza.³⁸ A tanya utolsó lakója Pipás Varga István volt.

Az ezredfordulón már látható volt, hogy a természetturizmus egyre nagyobb teret nyer, s a Madaras út közelsége reményt ad ahhoz, hogy Akolhát történelme se menjen feledésbe. Az információs tábla avatásán 2009 szeptemberében is közel százan jelentek meg. A következő tavasszal tartóégetés közben erősen megsérült a tábla, helyreállításáról nem gondoskodtak. Kisköre napjainkban inkább a hallépcső és a nyári turizmus miatt kerül a figyelme fókuszába, temető Akolhát különös temetője, ma nem képvisel kultúrtörténeti értéket.

Szuromi Rita

A bonyhádi ipari óriás – a cipőgyár – tündöklése és bukása

A lábbeli, öltözetünk lábön viselt tartozéka. Védi a lábat a sérüléstől, az időjárás viszontagságaitól, a talaj egyenetlenségeitől. Zárt, legfeljebb boka fölél érő változata a cipő. A cipőt kezdettől kézi szerszámok segítségével, kézi erővel készítették. A sokak számára könnyen elérhető lábbeli kínálatot a gépek megjelenése hozta el a 19. században. Hazánk területén a század végén születtek meg az első üzemek, az 1960-as évek elején már 17 cipőgyár működött.¹ Az 1900-ban 5749 lakosú Bonyhád nagyközség jelentős kereskedelmi és ipari potenciállal rendelkezett. 1904-ben 234 engedéllyel rendelkező kisiparost, 1916-ban 117 keres-

36 Az iskolák körzetesítését 1965-ben határozta el a párt.

37 *Népújság*, 1976. május 27. 3.

38 *Pelle* 1980. 138-138.

1 *Beke János*: Cipőgyártás. Budapest, 1981. 11.